

Кобилко Н.О.

учитель,

*Вищевеселівська загальноосвітня школа I-III ступенів
Великописарівської районної ради Сумської області*

КОНЦЕПТ ДОРОГИ ЯК ОСМИСЛЕННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ВОЛОДИМИРА ЗАТУЛИВІТРА

У громадському, літературному та культурному дискурсах України ХХ століття значення творчості Володимира Затуливітра є унікальним. Ми не можемо стверджувати, що на його поезіях сформувалося молоде покоління нашої незалежної держави, проте не осмислити, не оцінити його творчості, не досягнути краси буденності й водночас величі мислення автора не маємо права. Поезія Володимира Затуливітра є досі ще не вивченою до кінця сферою емоційного впливу на читача.

Аналіз художнього твору передбачає насамперед його розгляд у різних аспектах – від філософського до етичного. У сучасній науці про мову художнього твору читання розглядається як комунікативний зв'язок між автором і читачем. Ми ж спробуємо осмислити можливість проведення пошуково-дослідницької роботи учнів над творами поета.

Творчість Володимира Затуливітра, як зазначає В. Науменко, – це «окремих неповторний авторський словник. Кожне слово є втіленням певного мистецького твору в одній лексемі» [4]. Зважаючи на філософізм образності поезій Володимира Затуливітра, вважаємо, що вона є саме тим питанням, яке варто розглянути.

В. Затуливітер – творець, який «бачив більше й глибше, ніж дано пересічній людині» [4]. Отже, метою нашого дослідження є спроба довести засобами образної символіки поетичної творчості те, що ліричний герой – це він сам (В. Затуливітер). Кожен рядок віршів – думки, бажання, біль, пошуки автора.

Творчість В. Затуливітра не входить до шкільної програми. Проте ми пропонуємо її вивчення в системі уроків із літератури рідного краю в 10–11 класах. Отже, учні на певний час мають стати дослідниками, щоб зрозуміти філософський підтекст поезій.

Старшокласниками насамперед має бути осмислене єднання поета з рідним краєм. Біографічні дані Володимира Затуливітра не є знаковими. Довідка досить коротка: народився, навчався, служба в

армії, робота в редакціях. І при цьому писав. Учні відразу ж проводять асоціації: це все характерне для літератури шістдесятників, а отже – позначене «інакодумством». Саме з цього й починається пошукова діяльність. Виходець із звичайної селянської родини, яка тільки й знала, що тяжко працювати:

*У нас діди трактористи...
І долоні у діда –
Як зріз пня:
У кільця жорстокі,
Наче в пружину,
Зімкнулись життєві стежки [1].*

Це той світ, з якого вийшов поет. І чим далі, тим глибше починаємо розуміти: В. Затулівітер містить у собі прихований контакт із навколишнім світом, що згодом укаже на нерозривність, невід’ємність одне від одного.

*Стежки умились на подвір’ї,
Шибками втерлися, та й вже... [1].*

Його дитинство наповнене теж працею, нехай і посильною, але щасливою від радості в очах батьків за малого. А згодом коротко й влучно пролунає:

*Ота земля, що носиш на підощвах,
сильніш урану – душу опромінить [2, с. 71].*

Мабуть, саме з моменту розуміння власної причетності до творення історії й літератури, не вдаючись до прямих викликів на офіційний канон, Володимир Затулівітер продовжував працювати. До виснаження вдосконалює мистецьку мову, формує авторський стиль, шукає й утворює власну самобутність. При цьому постійно перебуває у стані руху, долаючи перешкоди, втрати й намагаючись знайти прихисток...

Цікавою в аспекті аналізу образності творчості В. Затулівітра є робота Ю.А. Менделя «Синергетичний вимір художнього простору поезій Володимира Затулівітра», у якій досліджено персоніфікацію образів. Чи не найбільш поширеним у поезіях є образ-символ

дороги. Саме він як теоретично-літературна проблема розглядається в дослідженнях Р. Харитоненко, О. Вертіля, Л. Новиченка, І. Дзюби та ін. Важливими є наукові студії останнього. Проте розвідок, присвячених безпосередньо символіці дороги у творчості письменника обмаль, що підкреслює теоретичну й практичну необхідність пропонованого дослідження.

У поезіях В. Затулівітра символ дороги є досить широким. Розгляд лексичного матеріалу показує, що автором використана здебільшого загальноживана лексика. Синоніми до лексеми «дорога» є досить простими: путівець, стежа, стежка. Проте в сполученні з прикметниками вони виступають як характеристичні одиниці: дорога затишна, нерозумна дорога, запобіжна стежа, золота дорога, дорога в гною по коліна та ін. Саме вони, на нашу думку, передають той душевний стан, у якому перебуває поет у певному вимірі часу.

У першій збірці поета «Тернова гора» вже зустрічаємо образ-символ дороги:

*Мені вже в білий світ пора,
бо шлях за клямку он торкає... [2, с. 72].*

У книжці «Теперішній час» читаємо:

Як наших днів дорога ждала... [2, с. 85].

а потім:

*Вертайся! Не в минуле, звісно, –
додому, в завтрашнє село [2, с. 85].*

У вищенаведених строфах простежується і можлива сполучуваність слів із їхніми переносними значеннями, що у свою чергу породжує образні означення – метафори: дорога – торкає, ждала, нарадітись (босої ходи), хрущить (під ноги), не сходить (путівець), вузлує (жили), втече-збіжить тощо. У цьому випадку естетична функція слова Володимира Затулівітра проявляється в сполученні з іншими словами саме в тематичному контексті. Кожна лексема виявляє асоціативно-образний зв'язок зі значенням інших, тому між рядками ми ніби прочитуємо: поет весь час знаходиться в

дорозі. Якщо на початку вона «не близенька», «ворітце ще мале», то через деякий час стає неминучою складовою його життя. Учням важливо усвідомити важливість процесу обрання поетом справжнього шляху, правильного вибору. Тому перед ним, ще досить юним, за «ворітцем» простягається новий, повний несподіванок, шлях. А отже – невідоме, яке примушує задуматися над важливими питаннями часу.

Можливо, 1977 року поет мав певні вагання стосовно майбутнього. Заклик повертатися додому звучить настільки переконливо, що на мить здається, що В. Затулівітер відвідає, а то й залишиться на малій батьківщині. Епітет «завтрашне» лише підкреслює впевненість в тому, що майбутнє обов'язково має стати щасливим. Та для цього в ньому повинні бути справжні люди, які ділитимуть «горе й глєвтяки», а не «розбазарюватимуть» народ за мідяки. У В. Затулівітра вони «підлі», а в цьому вся – суть того, що не сприймав автор.

Збірка «Четвертий із триптиха», на нашу думку, найцікавіша й найцінніша в житті поета. Саме в ній знаходимо слова: «Часу лишилося тільки для роботи». Уже в першому вірші збірки «Ще день, а мовчки, як вночі» [2, с. 319] перед нами вимальовується зорова деталь – постать, що маячить на «золотій дорозі». Словосполучення «золота дорога» повторюється в кожній строфі поезії та створює відповідну емоційну рамку. Чому саме «золота»? Бо золотий колір є символом святості, сонця, чистоти. У світовій гармонії кольорів місце золотого – тільки центр, його напрям – лише вверх. Тому й постать ми бачимо крайнеба, вимальовується вона з небуття, повертається «забута в Бозі». Знову ж таки, золотий – свідчення Божественної Сили. Підсвідомо розуміємо, що образ мандрівника – то емоційно виражений стан душі поета, коли він, протестуючи проти всього, восени 2001 року змушений був покинути Київ і виїхати до села Бучак, усамітнитися, щоб творити, пізнавати філософію буття.

Із кожною наступною поезією путівець змінює своє обличчя: він то з'являється, то зникає («Втече-збіжить із пагорба в долину...» [2, с. 342]).

Далі душа поета «йде-брєде крізь ніч» і настає розуміння того, що «дорога наша не була дорога» [2, с. 354]. Лексеми «йде-брєде» вказують на довготривалість тяжких поневірян поета, які мають закінчитися впевненістю в тому, що його слова отримають нову

молодість, із новими силами він продовжить розпочату справу служіння Україні. Іде переосмислення всього написаного, здобутого народом і ним самим. Порівнюючи душу, а власне себе, із сузір'ями, автор, можливо того не бажаючи, вкотре промовляє про самотність.

Усе частіше в поета звучать ноти повернення додому й непевність у тому, чи вдасться це зробити:

Немає золотіш, як шлях додому [2, с. 354].

Знову вжито слово «золотий». Не вдалося. Непросте життя поета несподівано й страшно обірвалося різдвяної ночі 2003 року.

Таким чином, дорога у В. Затулівітра на початку його свідомого життя – путівець, до якого можна пройти через «маленькі ворітця», та з кожним роком вона стає ширшою, значущішою, сповненою надії на краще. І вже по-новому звучать рядки «Єдина вічність – вороття додому...» [2, с. 418].

Перечитуючи рядки поезій Володимира Затулівітра, учні мають усвідомити, що дорога, якою йшов поет, – це пошуки його самого. Повернути втрачене – значить віднайти себе. Переконані: він, Затулівітер, прекрасно розумів, що відбувається. Можливо, навіть знав, що вже ніколи не повернеться в рідну домівку. То вже інше питання – чому? Адже можливість така була (знову ж, на наше переконання). Саме тоді прийшло визнання непотрібності й нецікавості нікому, отже – самоти, яка постійно переслідувала:

Самотність наляга, як мертва стужа... [1]

Золото дороги увібрало в себе почуття печалі, жалю, та не одібрало в поета впевненості в те, що жив і творив для народу. Іван Дзюба дуже тонко підмітив: «Дорога віддячилась йому, і він дорозі» [1]. У цьому – вся суть Затулівітрівського сенсу буття.

Отже, художньою метафорою поезій Володимира Затулівітра є концепт дороги. Саме вона поєднує в одне ціле всі збірки поета. Дорога у сприйнятті митця різна, бо в кожному конкретному контексті актуалізується її змістове навантаження, вона набуває багатьох значеннєвих відтінків. Чим ширше розгортається поетика дороги, тим більше розширюється її лексико-семантичне поле, тим краще ми пізнаємо духовний світ автора.

Список використаних джерел:

1. Дзюба І.М. Тернова гора: Поезії (В.І. Затулівітер; Передмова). – К.: Український письменник, 2012.
2. Затулівітер В. Тернова гора. – К., 2012.

3. Мендель Ю.В. Синергетичний вимір художнього простору поезій Володимира Затуливітра // Філологічні трактати. – 2011. – № 2, Т. 3.
4. Науменко Н.В. Елементи мистецької синестезії у творчості Володимира Затуливітра // Філологічні трактати. – 2011. – № 2, Т. 3.

Тимошенко А.О.
студентка,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

МОДЕЛІ КОНСТРУЮВАННЯ ЖІНОЧОЇ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В НОВЕЛІСТИЦІ ЄВГЕНІ КОНОНЕНКО

Сьогоднішній соціум висуває низку критеріїв і правил, які повинні прийняти чоловік та жінка. Зважаючи на це, у суспільстві вимальовується строката гендерна картина, де кожна особистість – це самобутня модель ідентичності людини, яка змогла визначитися і обрати для себе поведінкові риси певної статі. Є. Кононенко вводить у свої новели персонажів, поведінка яких є цікавою з точки зору дослідження жіночої ідентичності.

Вивченню вищезазначених понять на даному етапі розвитку соціології та психології приділяють увагу О. Висоцька, П. Горностай, О. Здравомислова, І. Клецина, І. Кон, Н. Копилова та ін. Проблема гендерної ідентичності цікавить багатьох українських прозаїків, позаяк знаходить своє відображення в реальному житті. У творах Ю. Андруховича, Т. Зарвіної, Є. Кононенко, С. Майданської, В. Слапчука показані героїні, риси яких можна класифікувати, об'єднавши у своєрідні моделі.

Погоджуємося з визначенням Н. Копилової: «Гендерна ідентичність – базове фундаментальне відчуття своєї належності до певного гендеру» [3, с. 35]. Тобто маємо говорити про особистісну самовизначеність жінки та чоловіка, тому що гендерна ідентичність передбачає усвідомлення себе стосовно культурних визначень «чоловічності» і «жіночності». У період з ХІХ по ХХІ століття кардинально змінилися погляди на жіночі стереотипи. Постійна емансипація веде до того, що сучасні постмодерні автори показують у своїх творах різноманітні поведінкові моделі жінок.